

Aju, haridus ja haritus

Jaanus Harro

Mõistmaks loengukäsitlust, on kasulik teada põhilisi tõsiasju aju ja käitumisest: psüühika ongi ajutalitlus, ajutalitluse aluseks on närvirakkude suhtlemine, närvirakud koos gliiarakkudega moodustavad kogukondi, mille koostöös moodustuvad kõrgemat järku talitlusüksused, psüühilised funktsioonid tekivad ajus ruumiliselt hajusalt paiknevate võrgustike koostöös. Aju peenehituses ja talitluses on ühtaegu palju jäika ettemääratust, palju plastilisust ja palju pealtnäha üleaarust enesekordust. Aju kannab endas evolutsioonis kogunenut ja kaldub käituma iidsete reeglite järgi. Mida aju arvab haridusest, oleneb sellest, mida inimest ümbritsev keskkond haridusest ootab ja missugust haridust pakub.

Hariduse omandamisel indiviidi aju muutub. Väga tõenäoliselt ei saa kunagi olema võimalik aju välja lugeda, mitu ainepunkti on inimene kogunud, millise õppekava läbinud või millise kraadi omandanud. Seevastu saab mitte liiga kauges tulevikus hariduse üldise mõju ajus nähtavaks teha, ja miks mitte ka mõõdetavaks, kui mõõtu kuritarvitama ei hakata. Aju areneb muidugi ka ilma formaalse hariduseta, geenide ja keskkonna koosmõjul. Aju arengu etapilisust saab jälgida mitmel neurobioloogilisel tasemel. Emad-isad ja kasvatajad kasutavad seda etapilisust juba ammu. Et aju muutumisvõime on muinasjutuline, kujuneb aju ja hariduse suhetes määravaks teguriks tahe. Mis muidugi on ka üks ajutalitlustest.

Missugused suhted valitsevad aju ja harituse vahel, luban loengu alguseks välja mõelda.